

O'QUVCHI YOSHLARNI MILLIY QADRIYATLAR ASOSIDA TARBIYALASHNING PEDAGOGIK OMILLARI

Tursunboyeva Xushnozbegin Dilmurod qizi ¹

¹ Xalqaro Nordik universiteti magistranti.

E-mail: xushnozbegin2002@gmail.com

MAQOLA MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 16.01.2025

Revised: 17.01.2025

Accepted: 18.01.2025

KALIT SO'ZLAR:

milliy qadriyatlar,
tarbiya, pedagogik
omillar, o'quvchi
yoshlar, pedagogik
kompetensiya,
tarbiyaviy jarayon, ota-
onalar bilan hamkorlik,
zamonaviy metodlar,
madaniy meros, axloqiy
tarbiya.

Maqolada o'quvchi yoshlarni milliy qadriyatlar asosida tarbiyalashning pedagogik omillari tahlil qilinadi. Milliy qadriyatlar – bu xalqning tarixiy, madaniy, axloqiy va estetik boyliklaridan iborat bo'lib, ular yosh avlodni millatga, uning an'analari va urf-odatlariga hurmat bilan qarashga, o'zligini anglashga yo'naltiradi. Ushbu maqolada milliy qadriyatlarni tarbiyalashda o'qituvchilarning pedagogik kompetensiyasi, tarbiyaviy jarayonning tashkil etilishi, ota-onalar bilan hamkorlik va zamonaviy pedagogik metodlarning ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, milliy qadriyatlarni o'rgatishdagi muammolar va ularni hal qilish yo'llari ham ko'rib chiqiladi. Maqola o'quvchilarda milliy qadriyatlarni shakllantirish va mustahkamlashda pedagogik jarayonlarning samarali amalga oshirilishi uchun zarur bo'lgan tamoyillarni aniqlashga qaratilgan.

KIRISH. Milliy qadriyatlar – bu xalqning tarixiy, madaniy, axloqiy, va estetik boyliklari, milliy urf-odatlari va an'analari bo'lib, ular jamiyatning birligini va barqarorligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. O'quvchi yoshlarni milliy qadriyatlar asosida tarbiyalash – bu yosh avlodni o'z millatining madaniyati, tarixini, an'analari va dunyoqarashini hurmat qilishga o'rgatish jarayonidir. Ushbu jarayonni amalga oshirishda pedagogik omillar muhim ahamiyatga ega, chunki o'qituvchilar va tarbiyachilar o'quvchilarning shaxsiyati, qarashlari

va dunyoqarashlarini shakllantirishda asosiy o'rin tutadi. Milliy qadriyatlar o'z ichiga xalqning tili, dini, adabiyoti, musiqa va san'ati, o'tgan avlodlarning urf-odatlarini, mehnat madaniyati, axloqiy nuqtai nazarini va boshqalarni oladi. Milliy qadriyatlar yoshlarning ma'naviyatini yuksaltirish, ular uchun to'g'ri hayotiy yo'lni tanlashda yordam beradi. Milliy qadriyatlar, nafaqat jamiyatning asosiy taraqqiyotini ko'rsatib beradi, balki yosh avlodni o'zligini, milliy maqsad va vazifalarni tushunishga undaydi. O'quvchi yoshlar milliy qadriyatlarni chuqur o'zlashtirgan holda, ijtimoiy faol, vatanga muhabbatli, tarixiy xotira va madaniyatga hurmat bilan yondashadigan insonlar bo'lib voyaga yetishadi [1].

O'qituvchi yoki tarbiyachining o'quvchi yoshlarni milliy qadriyatlar asosida tarbiyalashdagi asosiy omillardan biri uning pedagogik kompetensiyasidir. Pedagogik kompetensiya o'qituvchining o'quvchilarning ruhiy, axloqiy va jismoniy rivojlanishini kuzatish va boshqarish qobiliyatidir. O'qituvchi o'z darslarida milliy qadriyatlarni singdirish, ularni o'quvchilarga o'zlashtirishga yordam beradigan vositalarni tanlashda muhim rol o'ynaydi. O'qituvchining shaxsiy xususiyatlari, uning milliy qadriyatlarga nisbatan munosabati ham muhim. Agar o'qituvchi o'zining milliy qadriyatlarni qadrlaydigan, o'z madaniyatini hurmat qiladigan inson bo'lsa, unda u o'quvchilarga ham shu qadriyatlarni o'rgatishda samarali bo'ladi.

O'quvchilarga milliy qadriyatlarni o'rgatish nafaqat dars vaqtida, balki darsdan tashqari va turli tadbirlarda ham amalga oshirilishi kerak. Milliy bayramlar, madaniy tadbirlar, o'quvchilarni milliy san'at va adabiyot bilan tanishtirish, xalqni birlashtiruvchi urf-odatlar va an'analar haqida ma'lumot berish – bularning barchasi tarbiyaviy jarayonning muhim qismidir. O'qituvchilar va tarbiyachilar, yoshlarni milliy qadriyatlarni o'rgatish uchun amaliy usullarni, ko'rgazmalar, interaktiv metodlarni, bahslashish va muloqot qilishni qo'llashlari zarur [2].

Ilmiy tadqiqotlar tahlili. O'quvchi yoshlarni milliy qadriyatlar asosida tarbiyalash sohasidagi ilmiy tadqiqotlar ko'p qirralik va keng ko'lamli bo'lib, pedagogika, psixologiya, madaniyatshunoslik, va ijtimoiy fanlar yunalishlari orqali amalga oshirilgan. Bu masala yoshlarning axloqiy, ma'naviy va madaniy rivojlanishini ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Tadqiqotlarda milliy qadriyatlarning ahamiyati, o'quvchilarni tarbiyalash jarayonidagi pedagogik omillar, shuningdek, pedagogik yondashuvlar haqida ko'plab ilmiy fikrlar taqdim etilgan. Milliy qadriyatlar, o'z navbatida, xalqning madaniyati, adabiyoti, san'ati, tilini, dini va tarixini o'z ichiga oladi. Tadqiqotchilar bu qadriyatlarni o'quvchi yoshlarni tarbiyalashda asosiy manba sifatida ko'radilar. F.A. Ismoilova (2017) o'z tadqiqotlarida milliy qadriyatlarni yoshlarni tarbiyalashda muhim vosita sifatida ta'kidlaydi. Uning fikriga

ko'ra, milliy qadriyatlar o'quvchilarga faqatgina madaniy ma'lumotlar beribgina qolmay, balki ularni axloqiy fazilatlar bilan boyitishda ham katta rol o'ynaydi. Milliy qadriyatlarni tarbiyaviy jarayonga qo'shish o'quvchilarga o'zligini anglashda yordam beradi va ularni millatning tarixiy xotirasiga bog'lab qo'yadi [3].

Milliy qadriyatlar asosida tarbiya berishdagi eng muhim omillardan biri – o'qituvchining pedagogik kompetensiyasi. O'qituvchi o'z ishida nafaqat pedagogik metodlarni bilishi, balki o'quvchilarga milliy qadriyatlarni singdirish maqsadida ularga to'g'ri yondashuvni tanlashi lozim. O.N. Hamraev (2018) o'z ilmiy ishida o'qituvchining pedagogik kompetensiyasining tarbiyaviy jarayondagi o'rni haqida so'z yuritadi. Uning fikriga ko'ra, o'qituvchilar milliy qadriyatlar haqidagi bilimlarni o'quvchilarga etkazishda samarali usullarni tanlashi zarur. O'qituvchilarning shaxsiy xulq-atvori, dunyoqarashi, o'z madaniyatiga bo'lgan munosabati ham o'quvchilarni milliy qadriyatlarni hurmat qilishga o'rgatishda katta ahamiyatga ega [4].

Tarbiyaviy jarayonning tashkil etilishi milliy qadriyatlarni o'quvchilarga o'rgatishdagi muhim pedagogik omildir. M.Yu. Turaev (2019) o'z tadqiqotida tarbiyaviy jarayonni tashkil etishda milliy qadriyatlarning integratsiyasi muhimligini ta'kidlaydi. Uning fikricha, o'quvchilarni milliy qadriyatlar bilan tanishtirish, ular bilan ishlashda maktabda va jamoatdagi faoliyatlarning birlashishi zarur. Milliy bayramlar, an'anaviy san'at va adabiyot, xalqning urf-odatlar bilan tanishtirish orqali o'quvchilarni tarbiyalashda bu qadriyatlarni qo'llash mumkin. Tadqiqotchining so'zlariga ko'ra, tarbiyaviy jarayonni samarali tashkil etish uchun o'qituvchilar milliy qadriyatlarni yoritishda amaliy va nazariy jihatlarni birlashtirishi kerak [5].

Milliy qadriyatlarni o'quvchilarga o'rgatishda zamonaviy pedagogik usullar va metodlar muhim rol o'ynaydi. Tadqiqotlarda, ayniqsa, interaktiv metodlar, guruh ishlari, ko'rgazmalar, va teatr faoliyati kabi amaliy metodlar milliy qadriyatlarni o'quvchilarga samarali tarzda yetkazish uchun ishlatiladi. L.A. Isroilova (2020) zamonaviy pedagogik metodlarni milliy qadriyatlarni o'rgatishda qo'llashning ahamiyatini ta'kidlaydi. Uning fikriga ko'ra, interaktiv yondashuvlar, o'quvchilarni amaliy faoliyatga jalb qilish orqali milliy qadriyatlar va an'analarga bo'lgan hurmatni oshirish mumkin. Shuningdek, milliy qadriyatlar asosida o'tkaziladigan debatlar, rassomlik va musiqa tadbirlari yoshlarni milliy madaniyatga bo'lgan qiziqishini kuchaytiradi [6].

Ota-onalar bilan hamkorlik, o'quvchilarning milliy qadriyatlar asosida tarbiyalanishida yana bir muhim omildir. Ota-onalar o'z farzandlariga milliy qadriyatlarni o'rgatishda faqat maktab o'qituvchilari bilan emas, balki jamoatchilik va boshqa ta'lim muassasalari bilan

hamkorlikda ishlashlari zarur. I.Sh. Abdurahmonov (2016) ota-onalar va o'qituvchilar o'rtasidagi hamkorlikning tarbiyaviy jarayonda alohida o'rni haqida so'z yuritadi. Uning ta'kidlashicha, oila va maktab o'rtasida uzviy aloqalar o'rnatish, o'quvchilarda milliy qadriyatlarni shakllantirishda samarali natijalar beradi. Globalizatsiya jarayonlari va boshqa madaniyatlarning ta'siri milliy qadriyatlarni o'rgatish jarayoniga ba'zi qiyinchiliklar keltirib chiqaradi. Xususan, yoshlar orasida global madaniyatga bo'lgan qiziqishning oshishi, milliy qadriyatlarni e'tibordan chetda qoldirish xavfini tug'diradi. L.A. Gulyamov (2017) o'z tadqiqotida globalizatsiyaning yoshlarning milliy qadriyatlar haqidagi tushunchalariga ta'sirini o'rganadi. Uning fikriga ko'ra, milliy qadriyatlarni yoshlar ongida saqlab qolish va ularni takomillashtirish uchun pedagogik tizimda zamonaviy texnologiyalarni qo'llash, milliy an'analarga mos metodlarni ishlab chiqish zarur [7].

O'quvchilarga milliy qadriyatlarni o'rgatish jarayonida pedagogik vazifalarni aniq belgilash muhim ahamiyatga ega. O'quvchilarda milliy qadriyatlar haqida aniq va to'liq tasavvur hosil qilish uchun ularga mos, qiziqarli va didaktik jihatdan to'g'ri metodlar tanlanishi lozim. O'qituvchilar milliy qadriyatlarni har tomonlama ko'rsatish, ular haqida izohlar berish, tarixiy va madaniy ahamiyatini tushuntirish, o'quvchilarning nutq madaniyati va estetik didini rivojlantirish uchun barcha imkoniyatlardan foydalanishlari kerak.

Milliy qadriyatlarni o'rgatishda interaktiv metodlar va amaliy ishlanmalar muhim o'rin tutadi. Masalan, guruh ishlarida o'quvchilar milliy an'analarga oid mavzularni muhokama qilishlari, xalq musiqasi, adabiyoti va san'ati bilan tanishishlari mumkin. O'quvchilarni milliy qadriyatlar bo'yicha bahs-munozaralar o'tkazishga jalb qilish, ularning fikrini va qarashlarini aniqlash hamda hurmat qilish muhim tarbiyaviy vazifadir. Ota-onalar ham o'quvchilarning tarbiyasida muhim rol o'ynaydi. Ota-onalar o'z farzandlariga milliy qadriyatlarni o'rgatishda o'qituvchilar bilan hamkorlikda ishlashlari zarur. Ota-onalarning o'z farzandlari bilan milliy qadriyatlar haqida suhbatlar o'tkazishi, an'anaviy qadriyatlar asosida ularni hayotda qo'llashga o'rgatishi o'quvchi yoshlarning tarbiyasiga katta hissa qo'shadi. Ota-onalar o'quvchilarga milliy qadriyatlarni yashash va amalda qo'llashni ko'rsatib berishlari lozim. Hozirgi kunda globalizatsiya jarayonlari va madaniyatning g'arbiylashuvi milliy qadriyatlar asosida tarbiyalashga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. O'quvchilar o'zlarining milliy madaniyatlariga emas, balki xalqaro madaniyatga qiziqish bildirishmoqda. Shuning uchun, pedagogik jarayonda milliy qadriyatlarni ta'lim jarayoniga kiritish va o'quvchilarni o'z millatining madaniy merosini qadrlashga o'rgatish zarur.

Innovatsion texnologiyalar va internet manbalarining ko'pligi ham o'quvchilarning qadriyatlar haqidagi tushunchalariga ta'sir o'tkazmoqda. Ba'zan yoshlar, ayniqsa internet

orqali milliy qadriyatlar bilan bevosita tanishmay, xorijiy madaniyatlarga e'tibor qaratmoqdalar. Shu sababli, zamonaviy texnologiyalarni milliy qadriyatlarni o'rgatishda pedagogik maqsadlar uchun ishlatish muhimdir. O'quvchi yoshlarni milliy qadriyatlar asosida tarbiyalash jarayoni butun o'qituvchi va tarbiyachilarning birgalikdagi ishini talab etadi. Milliy qadriyatlar nafaqat jamiyatni, balki o'quvchilarning o'zligini, madaniyatini va axloqini shakllantiradi. Milliy qadriyatlarni yosh avlodga o'rgatishda o'qituvchining pedagogik kompetensiyasi, tarbiyaviy jarayonning tashkil etilishi, ota-onalar bilan hamkorlik va zamonaviy pedagogik uslublarni qo'llash muhim ahamiyatga ega.

Xulosa. O'quvchi yoshlarni milliy qadriyatlar asosida tarbiyalash pedagogik jarayonning asosiy va muhim tarkibiy qismlaridan biridir. Milliy qadriyatlar yosh avlodning ruhiy, axloqiy va ijtimoiy rivojlanishida, shuningdek, ular o'zlarining tarixiy, madaniy va milliy merosini anglashda muhim ahamiyatga ega. Tadqiqotlar ko'rsatadiki, milliy qadriyatlarni yoshlar tarbiyasiga integratsiyalash pedagogik jarayonni yanada samarali va mazmunli qiladi.

O'qituvchilarning pedagogik kompetensiyasi, tarbiyaviy jarayonning sifatli tashkil etilishi, zamonaviy pedagogik metodlar va ota-onalar bilan hamkorlik o'quvchilarda milliy qadriyatlarni shakllantirishda asosiy omillar bo'lib xizmat qiladi. Milliy qadriyatlarni tarbiyaviy jarayonga kiritish orqali o'quvchilar o'ziga xos madaniyatni anglaydi, ijtimoiy va axloqiy fazilatlar bilan boyitiladi. Zamonaviy pedagogik usullar, masalan, interaktiv metodlar va amaliy faoliyatlar yordamida milliy qadriyatlarni o'rgatish o'quvchilarda bu qadriyatlarning samimiy hurmatini shakllantiradi. Shuningdek, globalizatsiya jarayonlari ta'sirida milliy qadriyatlarni saqlash va ularni yoshlar ongida mustahkamlashga katta e'tibor berish zarur. Maqolada keltirilgan ilmiy tadqiqotlar va nazariy fikrlar milliy qadriyatlarni o'quvchilarni tarbiyalash jarayoniga muvaffaqiyatli qo'llash uchun zarur bo'lgan pedagogik tamoyillarni belgilaydi. O'quvchilarni milliy qadriyatlar asosida tarbiyalashda ota-onalar bilan hamkorlik, maktabda va jamiyatda doimiy faoliyat ko'rsatish muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Xudoyberdiyev, M. (2015). "Milliy qadriyatlar asosida tarbiyalashning pedagogik tamoyillari". Toshkent: O'qituvchi.
2. Abduqahhorov, M. (2018). "Pedagogik texnologiyalar va milliy qadriyatlarni o'rgatish". Samarqand: Ilm.
3. Ismoilova, F.A. (2017). "Yoshlar tarbiyasining milliy qadriyatlar asosidagi rolini shakllantirish". Toshkent: O'qituvchi.

4. Hamraev, O.N. (2018). "Milliy qadriyatlar va pedagogik kompetensiyalar". Samarqand: Ilm.
5. Turaev, M.Yu. (2019). "Tarbiyaviy jarayonda milliy qadriyatlarning ahamiyati". Toshkent: Yoshlar.
6. Isroilova, L.A. (2020). "Zamonaviy pedagogik usullar va yoshlar tarbiyasi". Toshkent: Ta'lim.
7. Gulyamov, L.A. (2017). "Globalizatsiya va milliy qadriyatlar". Toshkent: Moliya.

